

A hivatali orvoslás struktúrája az 1876. évi közegészségügyi törvény előtt

A mai kor embere számára magától értetődik, hogy egy ország orvosi ellátásának megszervezésében, az egyes orvosi körzetek kialakításában többek között a lakosságszámot is figyelembe kell venni. Ez azonban nem volt mindig így. Az alábbi cikkben arra a kérdésre keressük a választ, hogy hogyan vált a 19. század végére a népességszám tényezővé az ország közegészségügyi ellátásának megszervezésében.

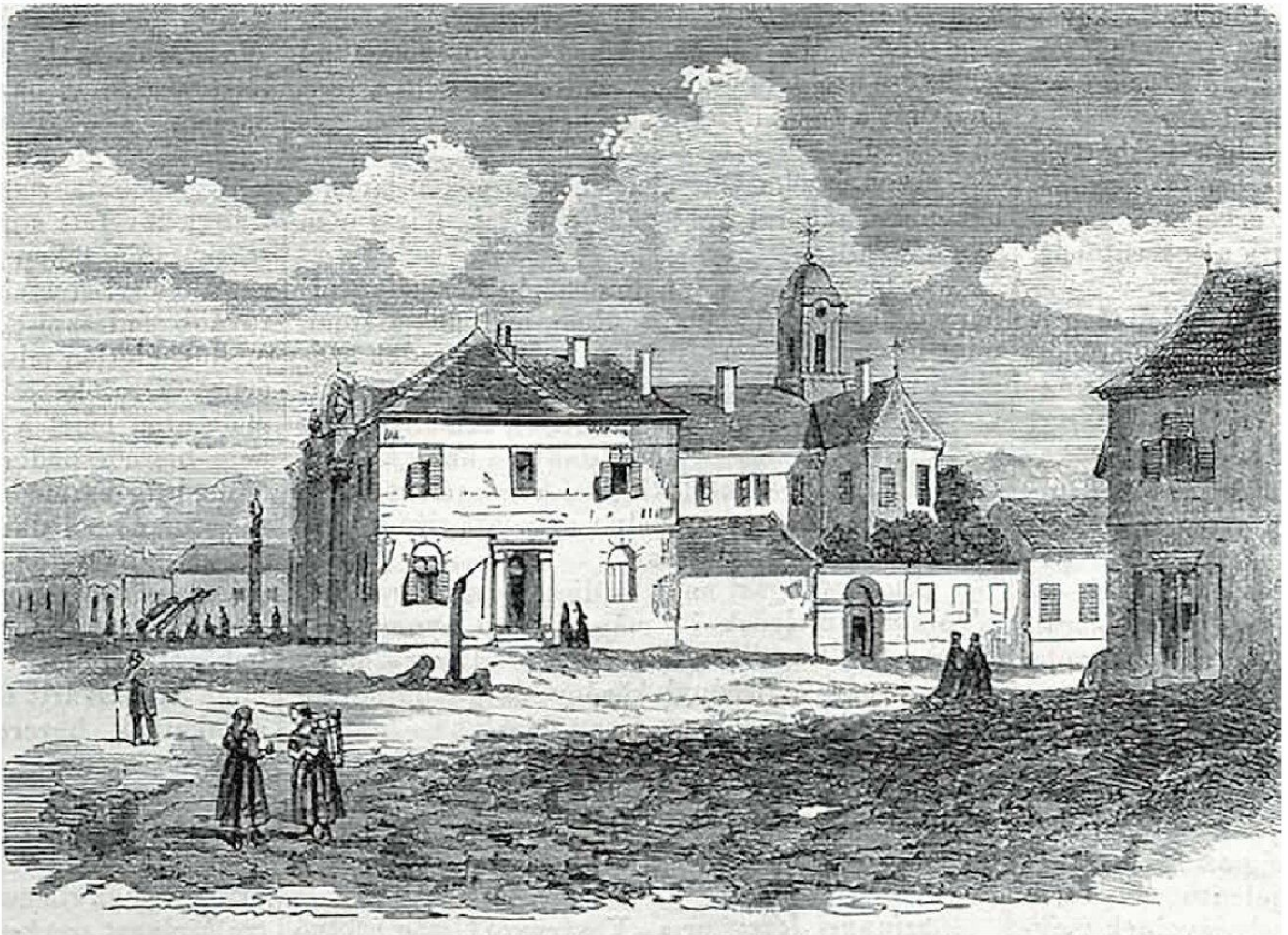
A 17. SZÁZADBAN nem szabályozták országos szinten hazánkban az egyes területek orvosi ellátását. A vármegyék, városok – különösen a gazdagabbak – saját hatáskörükben dönthettek arról, hogy megfelelő díjazásért cserébe orvosdoktor, sebészeket alkalmazzanak-e. A 18. században, Mária Terézia uralkodásának idején (1740–1780) olyan változások történtek hazánk egészségügyében, amelyek az 1876. évi XIV. tc., azaz a közegészségügyi törvény megalkotásáig meghatározták a hivatali és a magánorvosi praxis működését.

Az abszolutizmus szerint az ország ereje részben az állampolgárok számán és adózóképeségén nyugszik, így nem meglepő, hogy az orvoslás, az orvosok szerepe is felértékelődött. A királynő például 1752-ben kötelezte a vármegyéket és a szabad királyi városokat legalább egy fizetett főorvos tartására (valamint sebészre, amennyiben nincs az adott területen sebészceh), aki a szegény betegeket ingyen gyógyította. Két év múlva kimondta: csak az az orvosdoktor praktizálhat, aki egyetemi diplomával rendelkezik. A „belső” betegségeket gyógyító orvosok mellett a „külső” nyavalyákkal foglalkozó sebészek képzését több lépcsőben kiemelte a céhes keretek közül. (Az egységes orvosképzés csak 1872-ben valósult meg.)

A közegészségügyi törvény előtt egyetlen átfogó rendelkezés született hazánkban. Az 1770-ben kiadott, majd 1773-ban és 1787-ben kiegészített *Generale Normativum in Re Sanitatis* a Habsburg Birodalom egészében érvényes volt, egyik fő témája a járványügy szabályozása, a másik a különböző gyógyító rétegek (orvosdoktorok, sebészmesterek,

gyógyszerészek, bábák) működési feltételeinek és munkakörének pontosítása volt, mindegyiktől egyetemi végzettséget követelve meg. Az ország megfelelő képzettségű orvosi személyzettel történő ellátását segítette az 1769-ben alapított nagyszombati orvosi kar, amely 1777-ben Budára, majd

1784-ben Pestre költözött. A század végére tehát a hazai felsőfokú képzés alapjai is megteremtődtek.

Míg az 1770-es években voltak olyan helyek, ahol (jelentkező híján) a főorvos alkalmazása is gondot okozott, a 19. század első felében már jól kiépült hivatali orvosi struktúrával találkozunk. Mivel az „állodalmi” helyek a magánpraxissal ellentétben biztos megélhetést biztosítottak, mindig volt rá jelentkező. A városok, vármegyék élén már nem egy, hanem gyakran két főorvos állt (első és másodfőorvos), mellettük esetleg tiszteletbeli főorvosokkal. A sebészek előbbi helyeken városrészenként, utóbbiakban járásonként dolgoztak, kiegészülve egy-egy ún. központi járási sebésszel. Hivatali állás tehát kevés volt, az orvosi karról viszont sokan kerültek ki évente. A magánpraxist kezdő orvosok egy része ezért Pesten telepedett le, ami a század közepére több okból is feszültséget keltett az „orvosi rend” tagjai között: egy orvosdoktor vidéken nehezen talált magának betegkört, míg Pesten a konkurencia miatt élt meg nehezen. Mindez ráirányította a figyelmet a területi megoszlás aránytalanságaira, egyúttal a hivatali orvosi tisztségek átszervezésének szükségességére is.

1848-ban átfogó javaslat született az egészségügy megreformálásáról, amelyben a hivatali gyógyítók státusza is vita tárgyát képezte. A kortársak egy vegyes, területi és/vagy lélekszámon alapuló struktúrát képzeltek el, amelybe új elemként kerültek a vármegyék, városok felett álló kerületek (összesen négy), élükön igazgató-főorvosokkal. A javaslat 5000 lakosonként számolt egy-egy fizetett orvossal. A heves vitát kiváltott tervezet bírálói ezt megvalósíthatatlannak tartották, helyette 8-10 000 személlyel számoltak. Noha a szabadságharc bukásával a javaslat sem valósulhatott meg, az elkövetkező évek mégis változást hoztak. 1852-ben birodalmi szintű rendeletben öt kerületet hoztak létre, élükön orvostisztviselőkkel, valamint új, a közigazgatási egységek mellett népességszámon alapuló szisztémát vezettek be, 5000 lakosonként előírva kör- vagy községi orvos alkalmazását. Megjegyzendő, hogy ezt nem mindenhol lehetett megvalósítani.

Az 1850-es évek végére a reformkorhoz hasonló, élénk diskurzus alakult ki az orvosok között a kérdésről, amelynek fórumai az újonnan induló szakfolyóiratok, egyesületi ülések voltak. 1863-ban például a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók

A Budai polgári kórház, mai nevén Szent János Kórház

IX. nagygyűlésén, Pesten a közegészségügy rendezésének módját tárgyalták. (Ezen a gyűlésen javasolta Grósz – később Csatáry – Lajos egy közegészségüggyel foglalkozó bizottság felállítását, ami öt évvel később a belügyminisztérium fennhatósága alatt meg is valósult, hogy a közegészségügyi törvény kialakításában közreműködjön.) Pest megye egészségügyi bizottmánya 1861-ben már javaslatot nyújtott be a megyegyűlésnek, amelyben kifejtette: a hivatali orvosokat a népesség és a topográfiai viszonyok figyelembevételével kell kinevezni. Előbbi meghatározásához az első modern népszámlálások (1857, 1870) adatai is támpontot adtak.

Az 1876. évi XIV. tc., azaz a közegészségügyi törvény igyekezett a 18. századra visszanyúló, közigazgatási egységeken alapuló hivatali orvosi ellátást a 19. század közepére jogos igényként felmerült és az 1852. évi birodalmi rendeletben bevezetett beosztást kombinálni, de azzal ellentétben a valóban megvalósítható lakosság szám szerint történő beosztás előírásával. A tisztí főorvos, a járási, városi, (a fővárosban) kerületi orvos alkalmazása egyértelmű volt közigazgatás szempontból. Lényeges újdonság a községi orvos alkalmazása a törvényhatósági jogú vagy rendezett tanácsú városokban, a törvényhatósági székhelyül szolgáló városban vagy *a legalább 6000 lelket számláló községben*. A tc. a saját orvos alkalmazására nem alkalmas községek esetén pedig új elemként engedélyezte, hogy több település összefogásával körorvost fogadhassanak, aki 6-10 000 lakos gondozását vállalhatta. ●

Kollégáinkra emlékezve

A COVID egészségügyi áldozatai

A www.mok.hu történetének talán a legszomorúbb rovata, amelyben mély megrendüléssel búcsúzunk a COVID-19-pandémiában elhunyt kollégáinktól, akik hivatástudatukhoz méltóan teljesítették esküjüket, orvosi illetve ápolói kötelezettségeiket, elhivatottan szolgálva embertársainkat.

www.mok.hu/koronavirus/a_covid_egyeszsegugyi_aldozatai

APRÓHIRDETÉSEK

GYŐRI HÁZI gyermekorvosi praxis 1100-as kártyaszámmal eladó. +36 20 957 9296, e-mail: foldik@vipmail.hu

BUDAPESTTŐL 50 KM-RE felnőtt háziorvosi praxis eladó, nyugdíjba vonulás miatt. Kártyaszám: 1750 fő.

Érd.: drtajti52@drtajti.t-online.hu

Tel: 06 30 557 5944

BUDAPEST II. kerületben magánrendelő és otthon jól megközelíthető, kertvárosi részen ELADÓ. A 3 szintes (100 m² lakótér + 50 m² rendelő) ikerház földszintjén, a lakótértől szeparált 2 rendelőben működő vállalkozás jelenleg neurológia-pszichiátria és pszichoterápia járóbeteg szakellátásokra engedélyezett. Kapcsolattartó: Kiss Judit

mobil: +36 30 93 16 519

e-mail: ingatlan@kissjudit.hu

NYUGDÍJBA VONULÁS miatt korszerű rendelőben lévő, 650 kártyás praxis eladó. E-mail: kat.varsanyi@gmail.com

DEBRECENHEZ KÖZELI vegyes háziorvosi praxis nyugdíjazás miatt eladó.

Telefon: +36 20 464 2635

SZÁR-ÚJBAROK vegyes háziorvosi praxis 1700-as kártyaszámmal nyugdíjba vonulás miatt eladó. A telefonszámokat a sisacsalad@gmail.com e-mail-címre kérném, amelyeken felhívom Önöket.

34 ÉVE SIKERES szegedi bőrgyógyászati magánpraxis eladó. +36 20 972 3329. kohan1@t-online.hu

KEREPES-SZILASLIGETEN 2100 fős, felnőtt háziorvosi praxis nyugdíjba vonulás miatt eladó. Ügyeleti kötelezettség nincs, központi ügyelet működik.

E-mail cím: rovingo@vipmail.hu

Adjon fel apróhirdetést Ön is!

06 20 363 0002 • hirdetesek@mok.hu